

ביאורים

בסיכומו של כל איסורי הכשפים והניחושים למיניהם, מבהיר הרמב"ם את שיטתו באופן חד משמעי שבכל האיסורים שלמדנו עליהם אין שמץ של אמת, וכל מי שמנסה לעשותם מתעסק בדברי הבל שאין בהם שום תועלת.

הרמב"ם מסביר שלמעשה זו גם הסיבה והטעם לאיסור. אין כוונת התורה למנוע מהאדם לעשות פעולות מועילות רק מפני שבפעולות אלו אין קשר לדרכי התורה. התורה לא אסרה למשל, ללכת לרופאים שאת רפואתם למדו באקדמיה ולא בבית המדרש. אם היתה תועלת בדרישה אל המתים, והיתה יכולת ליצור קשר עימם, או להכריע על פי עונות מה ראוי וכדאי לעשות ומתי - התורה לא היתה אוסרת על כך. הסיבה שכל אלו אסורים היא מכיוון שלמעשה כולם חסרי תועלת ומשוללי הגיון, ורצון התורה שהאדם ישתמש בשכלו לתועלת ובניין העולם. המציאות מוכיחה שמי שנוטה אחר דברים אלו לרוב מאבד את שיקול הדעת הצלול, ונמשך אחרי מיסטיקה חסרת תוכן.

לא ראוי לאדם מישראל, אשר מעצם היותו יהודי כוחו השכלי גדול וביכולתו להגיע לחכמה מרובה על ידי עסק התורה, שיתעסק בהבלים אלו. זו כוונת התורה בציוויה: "תמים תהיה עם ה' אלהיך", וכפי שכבר ראינו שלדברי הרמב"ם משמעות תמימות זו היא שלמות השכל ותמימות הדעת.

יש להעיר בשולי הדברים שהרמב"ם כלל בקבוצת 'אלו שאין דעתן שלמה' את הנשים, מכיוון שמדובר על תקופה שניתן היה, כהכללה, לאפיין את הנשים ברדידות שכלית. התורה וחז"ל באים לרומם אותן מבחינה רוחנית, ואוסרת עליהם שימוש בכשפים וכדומה. אם-כן, המגמה של מאות השנים האחרונות, עם התחזקות החכמה וההשכלה אצל נשים, תואמת את רצון התורה, ויש בה מימוש של הדרכתה, ובלבד שנעשית באופן הנכון והמתאים.

הרחבות

• המימות עם ה'

"תמים תהיה עם יי אלהיך". הרמב"ם מסביר את האיסור ללכת אחר הקוסמים ודרכיהם בכך שישראל הם חכמים, ונצטוו לילך אחר שכלם ולא אחר ההבלים. לדבריו, זהו הציווי "תמים (שלם בשכל) תהיה עם ה' אלהיך" כי אין בדברים הללו שום תוכן. כמו כן כתב הרמב"ם באגרת לחכמי מרשיליא על ההולכים אחר חכמת האסטרוולוגיה (חכמת החיזוי בכוכבים) כדעת אחד מן החכמים: "אין ראוי לאדם להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהם, וינעור (ינער) כפיו מהם ויתלה בדברי יחיד מן החכמים עליו השלום שאפשר שנתעלם ממנו דבר באותה שעה... ולעולם אל ישליך האדם דעתו אחריו כי העיניים הם לפנים ולא לאחור" [אגרות הרמב"ם ב' עמ' כו].

הרשב"א, מאידך, סובר שהכוכבים אינם הבל ויש להם השפעה אמיתית, אלא שלמעשה, התורה אסרה לשאול במעוננים היודעים את עתיהם. לדעתו, בדיעבד, במקרה שהאדם יודע מה עתיד להיות על פי דברי המעוננים הוא יכול להתנהג בהתאם לאמור שהרי יש אמת בדבר ואין בכך הפרה של הציווי "תמים תהיה" [שו"ת הרשב"א רפג]. הרמב"ן מסביר את הציווי "תמים תהיה" באופן אחר: "שנייחד לבבנו אליו (הקב"ה) לבדו ונאמין שהוא לבדו עושה כל והוא היודע אמתת כל עתיד וממנו לבדו נדרוש העתידות לנביאיו... ולא נדרוש מהוברי שמים (אסטרוולוגים) ולא נבטח שיבואו דבריהם על כל פנים (בוודאות), אבל אם נשמע דבר מהם נאמר 'הכל בידי שמים' כי הוא אלוהי האלוהים עליון על הכל משנה מערכות הכוכבים והמזלות כרצונו" [דברים יח, ג]. האיסור הוא רק לשאול בקוסמים למיניהם מפני שבכך עוזב האדם את תמימותו וביטחוננו בה'. וכן דעת רש"י בפירושו לציווי זה ואלו דבריו: "ולא תחקור אחרי העתידות אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות".

לעילוי נשמת מו"ר הרב צבי יהודה
בן מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

טז, ודברים האלו כלן דברי שקר וכזב הן, והן שהטעו בהן עובדי עבודה זרה הקדמונים הכל שקר והבל לגויי הארצות כדי שינהו^ו אחריהן, ואין ראוי לישראל, שהם חכמים מחכמים, להמשיך בהבלים האלו, ולא להעלות על הלב שיש בהן תעלה^ו, שנאמר: "כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל" (במדבר כג, כג), ונאמר: "פי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעו, ואתה לא כן נתן לך יי אלהיך" (דברים יח, ד).

טז² כל המאמין בדברים אלו וכיוצא בהן, ומחשב בלבו שהן אמת ודברי חכמה אבל התורה אסרה אותן - אינו אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת, ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלמה. אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת^ו ידעו ברצינות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה^ו אינם דברי חכמה אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן. ומפני זה אמרה תורה פשהזיהרה על כל אלו ההבלים: "תמים תהיה עם יי אלהיך" (שם יח, ג).

שינהו - שילכו אחריהם כעיוורים. תעלה - תועלת. תמימי הדעת - שלמי הדעת. שאסרה תורה - התורה אסרה את הדברים האלה מכמה סיבות: 1) הם דברים של שקר, והזהירה התורה עליהם והרחיקה מהם כמו שהזהירה על השקר (פה"מ ע"ז ד, י), "כי אין רצוי לפני הקב"ה כי אם האמת, ואין מכעיסו כי אם השווא... כי התורות הם אמת צרופה, אם הובנו כראוי" (מ"ז ב, מז); 2) הם גורמים לעזיבת דרכי האמת, "וההפסד הנגרם ע"י כך עצום מאוד, לפי שהדברים הנמנעים לחלוטין נעשים אפשריים בעיני הסכלים" (סה"מ ל"ת ל"ב); 3) הם חלק משיטת עבודה זרה ועלולים להביא את האדם לעבוד עבודה זרה (ראה מ"ז ג, ג; פה"מ בע"ז שם; וראה אגרת רבנו לחכמי מונטשפלייר, אגרות הרמב"ם, מהד' הר"י שילת, עמי תע-תצ); 4) הם חלק מן האיסור ללכת בחוקות הגויים.